

Antoine Bodar

M. de Blois, R. van de Poll, R. van Woudenberg (redactie),
Vloeken als een Hollander. Godslastering in de wet en in de cultuur [te verschijnen]

HEILIGING VAN GODS NAAM

I

Van de tien geboden verwoorden de eerste drie de liefde tot God, de overige zeven de liefde tot de naaste. 'Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart, geheel uw ziel en geheel uw verstand.' Zo haalt Jesus de Schrift (Dt 6,5) aan, wanneer Hem wordt gevraagd welk gebod het voornaamste en eerste is (cf. Mt 22,37). Maar Hij voegt terstond het tweede gebod, aan het eerste gelijkwaardig, toe (cf. Mt 22,38-39) – nog eens de Schrift aanhalend (Lv 19,18): 'Gij zult uw naaste beminnen als u zelf.' De tien geboden kunnen dus worden samengevat onder deze twee – de liefde tot God en de liefde tot de naaste – aan elkaar gelijkwaardig maar niettemin in deze volgorde. 'Zoals de liefde twee geboden bevat', aldus Augustinus¹, 'zo zijn de tien geboden ingedeeld in twee tafels': De eerste drie zijn geschreven op de ene, de andere zeven op de andere.

Om te schrijven over de heiligheid van Gods naam is het dus zaak de eerste drie van de tien geboden samen te overwegen. Nu mijn opdracht is daarover na te denken in verbinding met onze cultuur – die nagenoeg van God los lijkt – vergewis ik mij te meer dat het in onze tijd toegankelijker aan het worden is de zeven andere geboden te berde te brengen dan de eerste drie. De belevingswereld van velen beperkt zich immers tot het binnenmenselijke bedrijf en, voor zover God ertoe doet, woont Hij in ons zelf en zo mogelijk in het gezicht van de medemens. Dat volstaat. De God, Die in de hemelen woont (cf. Mt 6,9), kan dat gerust doen. Maar zo Hij al met ons te schaffen zou willen hebben, wij eigenlijk nog minder met Hem – behoudens als aangename energie of kieteling van eigendunk. De mens zelf is bijna uitsluitend middelpunt van eigen leven geworden. De blik omhoog, die eerbied voor Zijn verhevenheid uitdrukt, is ons vergaan. De heiligheid van Gods naam is leeg geworden en daarmee al helemaal het al dan niet aanwenden van Zijn naam. Want gepastheid en ongepastheid verliezen betekenis, als het uitgangspunt daarvan – God Die ook boven ons is, niet ruimtelijk ergens anders maar aan gene zijde van alles – heeft afgedaan in ongelof.

Pleidooi, om Gods naam niet oneerbiedig uit te spreken, zal dus bij ongelovigen – die in toenemende mate onze cultuur bepalen – alleen beroep beduiden op omgangsvormen en blijvende notie van de wijsheid dat elkander in vrije uiting van taal en mening ontzien minder teken is van karakterzwakte dan van karaktersterkte.

II

'Ik ben Jahwe uw God Die u heb weggeleid uit Egypte, het slavenhuis. Gij zult geen andere goden hebben ten koste van Mij.' (Ex 20,2-3) Want geschreven staat (Mt 4,10; cf. Dt 6,13): 'De Heer uw God zult gij aanbidden en Hem alleen dienen.'

De ene en ware God openbaart eerst Zijn heerlijkheid aan Israel. Zijn openbaring roept de mens op Hem, de Eeuwige, zichtbaar te maken. Dat doet de mens door te leven zoals hij is bedoeld – als geschapen naar Gods beeld en gelijkenis (cf. Gn 1,27). Het eerste gebod omvat het geloof en de hoop en de liefde.² In geloof, waakzaam bewaard en omzichtig gekoesterd, leggen we getuigenis van Hem af. In hoop, die verwachting in vertrouwen is, geeft God ons het vermogen naar Zijn liefde te leven – dat is in de vreze Gods.

---

¹ Sermo 33,2,2. Cf. *Katechismus van de Katholieke Kerk* [KKK] 2067.

² Cf. KKK 2086; cf. ook 2087-2098.

'Gelukkig de mens die God vrezend is en de weg des Heren gaat' (Ps 128,1), die luistert en leert wat vreze voor de Heer betekent (cf. Ps 34,12). 'Want Jahwe geeft wijsheid en uit Zijn mond komen kennis en inzicht (Spr 2,6). In liefde, die geloof en hoop bekroont (cf. 1 Kor 13,13) en wars is van onverschilligheid en ondankbaarheid, lauwheid en luiheid, nodigt God ons uit Hem met wederliefde tegemoet te treden en alle schepselen omwille van Hem te beminnen.

Geloof, hoop en liefde voltooien zich in aanbidding van God – gebed als lofzegging en dankzegging, als voorspraak en smeekbede. Zonder bidden zijn Gods geboden niet te gehoorzamen. Altijd bidden dus zonder versagen (cf. Lc 18,1) – dat leert het eerste gebod. Bidden tot de ene God en naast Hem geen eer geven aan andere goden. Het eerste gebod verbiedt dus het veelgodendom van bank en boedel en bier en buik – afgoderij van hetgeen ons van God afhoudt, afgodsbeelden door mensenhanden vervaardigd zoals destijds het gouden kalf (cf. Ex 32,8). Afgoden, vermeend levende goden – naar de Psalmist (cf. 115, 5-8): 'Zij hebben een mond maar kunnen niet spreken, een neus maar kunnen niet ruiken, ogen maar kunnen niet zien, oren maar kunnen niet horen, handen maar kunnen niet tasten, voeten maar kunnen niet gaan. Verstoken van stem is hun keel. Hun evenbeeld zijn hun makers.' Dat is de zelfaanbidding van de hedendaagse mens. Hij kan alleen houden van hetgeen hij zelf heeft gemaakt of wat hij proefondervindelijk in staat is te ervaren. En alle afgoderij is door haar aard van beperkte duur – tot ongeval of ziekte of ouderdom de zelfaanbidding in de dood beëindigt.

'Gij zult de naam van Jahwe uw God niet lichtvaardig gebruiken.' (Ex 20,7; Dt 5,11). De naam van de Heer is immers heilig. 'Heer onze God, hoe ontzagwekkend is uw naam', belijdt de Psalmist (8,2). 'Uw naam worde geheiligd', bidden wij in het Onze Vader (Mt 6,9). In de belofte aan Abraham verbindt God Zich maar zonder onthulling van Zijn naam. In Zijn uiting 'Ik ben Die ben voor u' (Ex 3,14) jegens Mozes vangt Hij daarmee aan. Vanaf het verbond op de berg Sinai, door Jahwe met Israel aangegaan, moet Zijn volk Hem toegewijd zijn en dus heilig omdat Zijn naam daarin woont. Vandaar Zijn opdracht (Lv19,2): 'Wees heilig; want Ik, uw God, ben heilig.'

Beslissend wordt de naam van God geopenbaard en gegeven in Jesus Christus. Het Onze Vader is het gebed van Christus – door ons gebeden in de naam van Jesus Die Zich om ons aan de Vader heeft toegewijd opdat ook wij aan Hem toegewijd zouden zijn (cf. Jo 17,19), heilig dus. Wat betekent dan de bede 'Uw naam worde geheiligd'? Niet dat God – de Heilige Die Zelf heiligt – geheiligd zou moeten worden. Maar dat wij ons Zijn oproep tot heiligheid in navolging van Hem (cf. Lv 19,2) als opdracht herinneren. 'Wij, die door het Doopsel geheiligd zijn, vragen dagelijks in die heiliging te mogen volharden' – zo Cyprianus.³ 'Want wij zondigen dagelijks. En reiniging van zonden geschiedt in dagelijks herhaalde heiliging.'

De heiliging van Gods naam is aangelegenheid van gelovigen, niet van ongelovigen. Gelovigen behoren getuigenis af te leggen van Zijn naam. Gelovigen wordt in het tweede gebod verboden de naam van God te misbruiken dan wel Zijn naam ongepast aan te wenden. Ongelovigen hebben daarmee feitelijk niets uit te staan. Wij, gelovigen, zouden zo op God gericht moeten zijn dat wij Zijn naam in oplettenheid bewaren, in aanbidding overwegen en in eerbied alleen uitspreken. Hoe meer het gewaarworden van Gods aanwezigheid, des te terughoudender en zorgvuldiger het noemen van Zijn naam. 'De naam van God is groot, wanneer genoemd met de eerbied die Zijn grootheid en majesteit past. De naam van de Heer is heilig, wanneer genoemd met de eerbied die vrees is Hem te beledigen.' Aldus vat Augustinus samen.⁴

Waarom heiligen ongelovigen niet Gods naam? Omdat zij Hem niet kennen. Waarom kennen zij Hem niet? Daarvoor dragen wij, gelovigen, mede verantwoordelijkheid. 'Door uw toedoen wordt Gods naam gelasterd onder de heidenen', houdt Paulus (Rom 2,24) ons voor onder verwijzing naar Ezechiël (cf. 36,20-22). 'Wanneer wij goed leven, wordt daardoor Gods naam geheiligd. Wanneer wij slecht leven, wordt daardoor Gods naam gelasterd.'⁵ Wij bidden: 'Uw naam worde geheiligd' – dat wil zeggen: 'niet alleen in ons gelovigen maar in allen – ook in ongelovigen'. Daarom is het onze opdracht te bidden voor allen, zelfs voor

³ Cf. Dom. orat. 12. Cf. ook KKK 2813; cf. voorts 2807-2812.2815.

⁴ Serm. Dom. 2,45,19. Cf. KKK 2149; cf. ook 2142-2146.

⁵ Petrus Chrysologus, Serm. 71. Cf. KKK 2814.

onze vijanden (cf. Mt 5,44)⁶ – maar ook voor hen die Gods naam onbetekenend of onwelwillend of met het oogmerk te kwetsen in de mond nemen.

Laten we na over Gods naam te hebben nagedacht kort onze eigen naam in het midden brengen. Wij stellen het op prijs, dat onze naam juist wordt uitgesproken en juist gespeld. Dat geeft blijk van nauwkeurigheid. Bij de naam genoemd worden is teken van aandacht. Woordspelingen met een naam worden zelden door de naamdrager zelf en vaak alleen door anderen gewaardeerd. Kennelijk heeft onze naam meer met onze persoon van doen dan veelal bewust gemaakt. De naam is deel van de persoon. En gevoeligheid, die de eigen naam aangaat, geldt dikwijls ook dierbaren van ons of mensen die wij schatten of hoogachten. De Christen draagt niet alleen zijn eigen naam. Hij heet ook naar Christus. En die naam laat hem niet onbewogen. Hij hecht eraan niet alleen Christen te zijn maar ook Christen te heten.

En noemt niet God ieder bij zijn naam (cf. Js 43,1)? Zo heeft Hij op ons Zijn hand gelegd (cf. Js 41,9) – geen huurling maar herder (cf. Jo 10,12). Want Hij roept ons bij onze naam (cf. Jo 10,3). De naam van elke mens is heilig. Geschreven staat hij in Gods hand (cf. Js 49,2). De naam is het beeld, de afbeelding van de persoon. 'Nomen est omen' (de naam is het voorteken). Zo het gezegde. Wellicht beduidt dat meer de voornaam dan de achternaam – de naam naar wie men is genoemd in familie- of vriendenkring of onder wiens voorspraak bij God men is gesteld, zoals apostelen of andere vererenswaardige personen, die zo tot voorbeeld van hun naamdragers worden gesteld.

'Denk aan de sabbat. Die moet heilig voor u zijn. Zes dagen zult gij werken en alle arbeid verrichten. Maar de zevende dag is de sabbat voor Jahwe uw God.' Het derde gebod. 'In zes dagen immers heeft Jahwe de hemel, de aarde, de zee met al wat er in is, geschapen. Maar de zevende dag heeft Hij gerust en zo de sabbat gezegend en tot heilige dag gemaakt.' (Ex 20,8-10.11) De heiliging van Gods naam voert tot de Hem gewijde rustdag die tijd biedt Zijn naam te heiligen en daarmee Zijn dag. De Schrift herinnert met betrekking tot de sabbat niet slechts aan de schepping, die na zes dagen was voltooid, maar tevens aan de bevrijding uit het Egyptische slavenhuis: 'Daarom heeft Hij u geboden de sabbat te onderhouden.' (Dt 5,15) Zo is de sabbat teken van het onverbreekbare verbond (cf. Ex 31,16), de heilige dag van eerbetuiging jegens God. 'Het is een dag van protest tegen de slavernij van de arbeid en de cultus van het geld.'⁷

Jesus is verrezen op de eerste dag van de week (cf. Mt 28,1). In Hem heeft de nieuwe schepping een aanvang genomen. Vandaar de achtste dag – de dag van de zon die Christus is – de dag die in het Pasen van Jesus Christus de Joodse sabbat tot vervulling brengt. Het gebod tot onderhouding van de sabbat is daarmee voor christenen overgegaan op de zondag. De zondag brengt in het geheugen terug dat de mens niet leeft van brood alleen, tenzij van brood dat voortkomt uit de mond van God (cf. Mt 4,4; Dt 8,3).

III

Vloeken in de kerk. Zegswijze die terstond tot de zaak voert. De kerk is de plaats voor zegening en zegenen en niet voor hetgeen daaraan tegengesteld is – vervloeking en vloeken. Maar nu kerken veelal worden afgebroken of andere doelen dienen als zegenen en bidden en vieren, terwijl God zo niet dood is dan toch niet meer dan een narcistische kracht die ons zelf 'lekker' bedient, wordt vloeken niet meer dan uiting van krachtterm of stopwoord – voor zover die al niet vervangen is door het luid noemen van het mannelijk dan wel het vrouwelijk geslachtsorgaan dat als 'pars pro toto' staat voor de gehele aan te duiden persoon of situatie. Waarom blijft bij ongeloof in God meined nog verboden? En waarom zou eedbreuk niet mogelijk zijn? Want alleen voor het aanschijn van God moet de eed worden gehouden, al is het altijd al beter dat ja eenvoudigweg ja is en neen gewoon neen (cf. Mt 5,33-34.37). En wat te denken van Godslastering? Kan iemand God lasteren die niet in Hem gelooft? Ik denk het niet. Want lastering van God mag dan getuigen

---

⁶ Tertullianus, Or. 3. Cf. KKK 2814.

⁷ KKK 2172; cf. 2169-2171.

van gebrek aan eerbied jegens God en Zijn naam, als zonde kan zulks slechts de gelovige worden aangerekend, niet de ongelovige. De heiden kent de zonde niet.

Hoewel vloeken in huidige cultuur bij toenemen van ongelof als begrip leeg wordt, is dat niet het geval bij vervloeken. Is vervloeking niet verwant aan wraak en die op haar beurt aan haat? Vervloeking is de verwensing van de ander tot aan de afgrond en bij voorkeur nog daarin. Dat is tegen elke liefde en derhalve vijandschap tegenover God. Dergelijke vervloekingen, die de ene mens jegens de andere mens te kennen geeft, schokken ons hedentendage meer dan vloeken jegens God. Waarom? Omdat de naaste te werkelijk bestaand is om te overzien, terwijl God Zich lijkt te hebben teruggetrokken en zwijgt. 'Heer, Die ik lof breng, zwijg toch niet', zouden we met de Psalmist (109,1) kunnen bidden. Maar ons, Christenen, is zondigheid deel die ons niet aflatend verzwakt. Niettemin. Zijn mond zondigt niet die niemand vervloekend naar het leven staat (cf. Job 31,30). Daarom: 'God, hul U niet in zwijgen. Blijf niet stil, God, blijf niet stom. Zie Uw vijanden tieren. Uw haters verheffen het hoofd.' (Ps 83,2-3) Tevens weten we dat wat een mens zaait hij ook zal oogsten; want God laat niet met Zich spotten (cf. Gal 6,7). Te zegenen past ons, nimmer vervloeking (cf. Rom12,14).

Maar zoals vervloeking onderling menselijk deel van onze cultuur blijft, zo wellicht tevens onderling menselijke zegening met al dan geen beroep op vaag ietsisme – zelden op iemandisme. Zegening als gelukwens zonder meer in humanistische, agnostische of atheïstische levensvisie.

De Nederlandse Bond tegen het vloeken bestaat in 2007 negentig jaar, leuzen evenwel als 'God hoort u, vloek niet' zullen in de toekomst bij de verheidensing van de samenleving zelden nog beklijven. En al blijft vloeken aangeleerd, napraten blijkt mede door de massamedia meer dan ooit mode. Maar tevens lijkt aan de tientallen jaren hogelijk 'bevochten' vrijheid van meningsuiting beperking te worden gesteld. Mijn wens leidt hier tevens de gedachte. Zoals werkelijke vrijheid nimmer ongebreidelde vrijheid maar immer getoomde vrijheid beduidt, zo behoort eenieder in elke uiting van mening rekening te houden met de ander. Anders blijft communicatie uit. Het mijns inziens ten onrechte verdedigde standpunt als zou vrijheid van meningsuiting gelijk staan met vrijheid van belediging heeft menigeen uit hinderlijke correctheid doen ontwaken, alsof alles maar gezegd moet kunnen worden op straffe voor benepen te worden gehouden. Leve dan dit soort benepenheid. Hoe kan een samenleving voor beschaafd doorgaan, zo onderlinge eerbied ontbreekt? Is het niet eigen aan cultuur ook normerend te zijn? En behoort tot die normering niet tevens het waarderend met elkaar omgaan? Hoe kan een maatschappij in veelvormigheid gedijen, als niet wellevendheid grondvorm daarvan is? Allemaal zaken, aan te leren in opvoeding en onderwijs en te ondersteunen door pers en media. Aanstaaende leuzen van de jubilerende bond kunnen volgens mij dus algemene aansporingen behelzen van grofheid in taalgebruik af te zien en terug te keren naar elkaar beschavende omgangsvormen. Tevens zal de bond het oorspronkelijke ideaal blijven uitdragen – de bescherming van Gods heilige naam. En dat niet slechts onder Christenen maar ook onder anders gelovigen en ongelovigen – alleen al als geheugensteun aan allen dat de heiliging van Gods naam mede ten grondslag aan de gehele Europese en dus westerse beschaving.